

Suomen kielen kehitys tekniikan kieleksi

Tekniikan Sanastokeskus ry perustettiin vuonna 1974 ja on siis 15 vuotta vanha. Sanastokeskus julkaisee tässä vaiheessa lyhyen tekniikan sanastotoiminnan historiikin, jonka kirjoittajana on ollut opetusneuvos *Osmo Ranta* opetusministeriöstä. Katsauksen tarkoituksena on seurata suomen kielen kehittymistä sivistyskieleksi myös tekniikan alalla sekä selostaa niitä vaiheita, joiden kautta jo viime vuosisadalta lähtien insinöörien keskuudessa tarpeelliseksi koettu keskitetty tekniikan sanastotyö sai nykyisen muotonsa.

Teknillisen tietämyksen välittyminen ja kieli

Teknillinen tietämys on välittynyt ennen kirjoituksen syntymistä ja pitkät ajat sen jälkeenkin puhutun kielen sekä konkreettisen työvaiheiden näyttämisen avulla. Kirjoitettua tekstiä ovat vähitellen yhä enemmän täydentäneet kuvat, joita meidän aikanamme voidaan tallentaa ja siirtää myös digitaalimuodossa, kuten muutakin teknillistä tietämystä.

Kirjoitettu kieli teki mahdolliseksi tekniikan kuvaamisen tekstillä. Tietyt ammattialan erityismerkityksissä käytettyjen sanojen eli termien oikea ymmärtäminen tuli samalla välttämättömäksi. Esimerkiksi sopii vaikkapa antiikin tekniikkaa koskevan tiedon välittyminen nykypäivään. Kreikkalaisten ja roomalaisten tekniikan historian tutkimuksessa on jouduttu käyttämään monien eri kirjailijoiden säilyneitä tekstejä sekä arkeologisia löytöjä. Vaikeutena teknillisten rakennelmien ja laitteiden kuvausten tulkinnassa on usein ollut se, että kirjoittajan käyttämiä kreikan ja latinan erityistermejä ei ole riittävästi analysoitu. Kirjoittajan tarkoitus ei silloin aina ole täysin selvinnyt. Joissakin tapauksissa on saatu lisävalaistusta kivien hakatuista korkokuvista. Menneiden aikojen tekniikan saavutusten selvittäminen vaatisi siis eräänlaista »paleoterminologiaa», vanhojen merkitykseltään ammuin unohtuneiden termien tuntemusta. Suomenkielinen luonnontieteellis-teknillinen teksti on valtaosaltaan niin nuorta, ettei väärinkäsityksiä synny, enintään kulloisenkin tekniikan alueen historian puutteellinen tuntemus voi aiheuttaa ymmärtämistä vaikeuksia.

Suomen kieli tarvitsi taipaleellaan tekniikan kieleksi aluksi kehittyneitä teknillistä toimintaa, tekniikasta harrastuneita kielen kehittäjiä ja lopulta suomea taitavia erikoisasiantuntijoita. Tekniikan kielen vaiheita voidaan seurata kirjakielen yleisen kehityksen valossa.

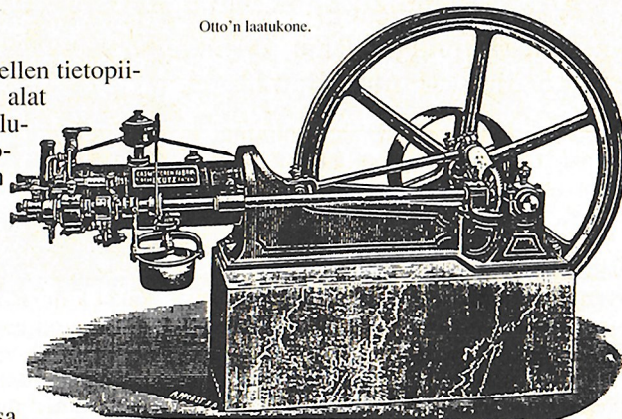
Suomen kirjakielen historia liittyy kiinteästi sivistyksen historiaan. Ensimmäinen kirjakielemme historian vuosisata oli voimakasta kehityskautta Agricolan aapisesta (1543) ensimmäiseen Raamatun suomennokseen (1642). Tuona aikana oli tarvetta lähes ainoastaan kirkolliseen suomen kieleen, sitten vähitellen myös lakikieli täytyi saada suomeksi. 1700-luvulla suomen kielen ke-

hitys hidastui, mutta vähitellen tietopiirin laajentuessa muutkin alat tarvitsivat suomea. 1800-luvun alku ja osin jälkipuoliskokin oli voimakkaan kehityksen kautta, joka perin juurin uudisti kielen. 1860-luvulle tultaessa kaikille tiedon alueille oli luotu yleisen sivistyksen tarpeita tyydyttävä suomenkielinen oppisanasto. Sivistyselämän yhä laajentuessa ja monipuolistuessa alkoivat kielen kehittämissä sekä käytännöllisten että teoreettisten alojen erikoistarpeet vaatia yhä enemmän huomiota osakseen ja lopulta painopiste siirtyi kokonaan niihin, niin että 1800-luvun lopulta alettiinkin suunnitella varsinaisia erikoisanastoja lääketieteen, liike-elämän ja tekniikan ym. aloilta. Viimeiset sata vuotta ovat olleet sitten tasaisen kehityksen aikaa. Suomen kielestä on tullut korkea-tasoinen kulttuurikieli, joka täyttää hyvin niin jokapäiväisen elämän kuin tieteen ja taiteen, tekniikan ja muiden alojen vaatimukset.

Tekniikan sanaston kehittyminen liittyy varhaisvaiheissaan yleiseen sanaston kehittelyyn. Lähes kaikki tärkeimmät uudissanonjen sepittäjät toimivat innostuneina vaistonsa varassa. Vasta 1800-luvun lopulta ryhdyttiin varsinaisten erikoisalojen sanastojen laadintaan asiantuntijoiden voimin. Ja viimeisin suuri muutos tapahtui 1970-luvulla, kun erikoisalojen sanastoja ryhdyttiin laatimaan nykyaikaisia terminologian periaatteita noudattaen.

Rautatiehallituksen tavaranimikkeistön, »terminologian», vuodelta 1900 olevan ensimmäisen kaksikielisen laitoksen suomenkielinen osa.

Otto'n laatuksone.

KIERTOKIRJE tarvekalujen ja -aineiden uudesta terminologiasta.

Sittenkuin Rautatiehallitus tänä päivänä on hyväksynyt ja vahvistanut uuden terminologian valtionrautateiden tarvekaluille ja -aineille, on sanottua terminologiaa noudatettava niiden terminologiain sijasta, jotka on julkaistu Rautatiehallituksen kiertokirjeiden mukana 15 p:ltä Kesäkuuta 1882 N:o 1748 sekä 18 p:ltä Marraskuuta 1886 N:o 50/4129 ja jotka täten kumotaan.

Niinhyvin tarvekaluja ja -aineita tilattaessa kuin sellaisia tilauksia toimitettaessa on tarkoin vaariinotettava että, jos vaan terminologiassa löytyy sovelias nimitys, mitään muuta nimitystä ei saa käyttää. Jos niin kuitenkin tapahtuisi, pitää sellaisen virheellisen tilauksen tahi passituksen asianomaisen vastaanottajan heti palauttaa tilaus tahi passitus oikaistavaksi. Joka kaikkien asianomaisten tiedoksi ja noudatettavaksi täten ilmoitetaan. Helsingissä, Rautatiehallitukselta, 20 p:nä Joulukuuta 1900.

C. B. FEDERLEY.

K. A. Nordman.

N° 85
12502.

Karl Sucksdorff.